

□ Jan Klaassen aan touwtjes

Jan Klaassen is bekend als de snaakse hoofdpersoon uit de aloude Hollandse volkspoppenkast. Hierin wordt met *handpoppen* gespeeld. In de achttiende, negentiende en de eerste decennia van de twintigste eeuw werd het Jan Klaassenspel echter ook met *marionetten* uitgevoerd. De poppenkast was voor arme mensen, het marionettentheater voor de rijke. Marionetten bewegen zich – omdat ze aan *draden* hangen – veel trager dan handpoppen. Ze kunnen ook geen fikse klappen uitdelen. Maar ze hebben wel weer andere mogelijkheden: ze kunnen bijvoorbeeld door de lucht vliegen, en sommige marionetten zijn erop gemaakt om spectaculaire trucs uit te voeren.

Marionetten

Dat gebeurde dan ook in het Jan Klaassenspel voor marionetten, zoals te lezen is in *Doopceel van Jan Claeszen – Kroniek van het traditionele poppenspel in Nederland* (1969) van de onderwijzer, poppenspeler en poppentheaterauteur *Wim Meilink*. In dit boek geeft Meilink een schets van het gangbare negentiende-eeuwse marionettenprogram.

Deze schets heeft hij opgetekend uit de mond van Louis Verhoeven, de zoon en tot zijn zestiende jaar de helper van de toentertijd bekende Amsterdamse Jan Klaassenspeler A. Verhoeven sr. (†1898).

Van iets latere tijd is Janus Cabalt (1869-1935). Ook hij bracht Jan Klaassen tot leven in de poppenkast én het marionettentheater. Poppen en theaters van Cabalt zijn bewaard gebleven. De marionetten zijn in het bezit van het Theater Instituut Nederland (TIN), de handpoppen bevinden zich in het Amsterdams Historisch Museum.

□ Strip

De schets van Verhoeven en de marionetten van Cabalt, alsmede een in 1986 door het TIN in Amsterdam gemaakte videofilm waarop de poppenspelers Feike Boschma en Wim Kerkhove de poppen van Cabalt bespelen, hebben de illustrator en auteur *Hetty Paërl* geïnspireerd tot het maken van een *strip* over Jan Klaassen als marionet. Ze maakte twee versies: één in Oost-Indische inkt voor *Popellum – tijdschrift over volkspoppentheater wereldwijd* en één in acrylverf voor het *Poppenspe(e)lmuseum*. Wij hebben deze kleurenstrip nu als *poster* uitgebracht.

□ Poppenspe(e)linformatiecentrum

Wilt u meer te weten komen over *Jan Klaassen*, de Engelse *Mr Punch*, de Franse *Polichinelle*, de Duitse *Kasperl* en hun stamvader, de Italiaanse *Pulcinella*? Of over *Katrijn*, *Pierrot*, de *Dood* en *truc-* en *metamorfosefiguren* in het (volks)poppenspel? Raadpleeg dan eens ons *poppentheater-abc* of onze *bibliotheek*, die bijna zeventuizend internationale werken bevat betreffende het poppentheater en aanverwante kunsten. U kunt ook onze viertalige website www.poppenspeelmuseum.nl bezoeken.

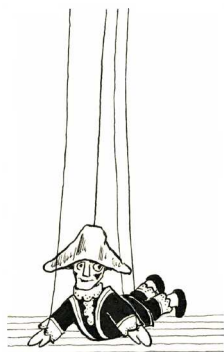
In de *museumwinkel* verkopen wij, naast de strip, nog meer werk van de hand van Hetty Paërl, zoals een *poster* met oud-Hollandse poppenkastscènes, een Poppenspe(e)lgezelschapsspel genaamd *Jan z'n ganzenbord* en een *Poppenspe(e)lkwartet* met 64 kaarten en twee *duivelskaarten*. Bij dit kwartet hoort een boekje dat informatie geeft over de diverse personages en de uiteenlopende poppenspeltechnieken en dat tevens een spelwijzer bevat. De kwartetkaarten zijn ook afgebeeld op een *Poppenspe(e)lkwartetposter*. Verder zijn van Hetty Paërl speciaal voor ons museum ontworpen *Poppenspe(e)lplacemats* verkrijgbaar met afbeeldingen van eet- en drinkgrage poppenkastfiguren, diverse *briefkaarten* en andere documentatie. Van het oud-Franse gezelschapsspel *Le Saut des Barrières par le Célèbre Polichinelle* ('De hindernisloop van de beroemde Polichinelle') maakten wij een herdruk met speltips in het Frans en in het Nederlands.

□ Poppenspelscènes

Op de strip en de poster zijn de volgende zes oud-Hollandse poppenspelscènes afgebeeld.

Scène 1: Jan, Katrijn en hun kinders

Jan Klaassen maakt zijn entree en moet van zijn vrouw Katrijn op de kinders passen. Ze beginnen te krijsen en hij schopt ze weg.

Scène 2: Jan, Katrijn, de huisbaas en Pierrot

De huisbaas komt de huurpenningen innen. Jan smeert 'm naar de kroeg. Katrijn weet zich geen raad, want ze heeft geen geld. Pierrot, de zoon van Jan en Katrijn, steekt het pruikje van de huisbaas in brand.

Scène 3: Jan en de vlinders

Jan Klaassen – terug uit de kroeg – slaapt z'n roes uit. Hij wordt geplaagd door vlinders en jaagt ze weg.

Scène 4: Jan en de lang-kortman

Er komt een klein, dik mannetje op, dat steeds maar langer wordt. Jan maakt een ritje op z'n hals en noemt hem zijn 'lijfdromedaris'. Deze figuur – een trucpop – is de 'lang-kortman'.

Scène 5: Jan, Katrijn en de Dood

Er komt een bleke gedaante binnen. Jan zegt tegen Katrijn dat dit haar oom uit 'Oostinje' is (Oost-Indië: voormalig Nederlandse kolonie) en dat ze hem een kusje moet geven. De bleke bezoeker is echter de Dood, en hij wil Katrijn omarmen. Jan schopt hem weg.

Scène 6: Jan Klaassen en Dikke Jans

Aan het eind van het spel verschijnt Dikke Jans, het bloemenvrouwtje – een zogeheten metamorfosepop: een platte, gelede kartonnen figuur die door het om- of uitklappen van bepaalde delen van gedaante verandert. Als Jan haar wil zoenen, klapt haar bolle rok omhoog en verandert ze in een luchtballon. Jan stijgt met haar ten hemel, maar ploft al gauw weer naar beneden. Hij roept in plat Amsterdams: "t Is mijn bove te mooi!"

□ Afbeelding: laatste scène 'Jan aan touwtjes' uit strip van Hetty Paërl, Amsterdam (2002/2003).
Bijlage: Poppenspe(e)lmuseumpamflet 68e, poster.

Poppenspe(e)lmuseum ©

*Kerkweg 38 8193 KL Vorchten NL Tel.: +31(0)578 - 63 13 29 Fax: +31(0)578 - 56 06 21
www.poppenspelmuseum.nl www.geheugenvannederland.nl/poppenspel2
www.poppenspelmuseum.nl/onderwijs www.poppenspel.info
www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl info@poppenspelmuseum.nl*